

A balatonalmádi fürdőhely ismertetése 1897-ből

A XIX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN, különösen utolsó harmadában egyre-másra jöttek létre a Balaton északi és déli partvidékén a fürdőtelepek, amelyek a polgárosodó Magyarország elitjének, középosztályainak biztosították a ki-kapcsolódást, felüdülést és szórakozást. A Balaton északi partján Balatonfüred, déli partján az 1860-as évektől versenytársként jelentkező Siófok számított mintának.¹³ A nyári szabadság élménydús eltöltése csakis úgy vált lehetővé, hogy a jómódú földbirtokosok, városi polgárok, tisztviselők a balatoni régió teljes kínálatát igénybe vették: a fürdéstől a közlekedésen át (vasúton utazás, társas-kocsizás, csónakázás, gőzhajózás, vitorlázás, kirándulás) a színházi előadásokig, bálókig bezárólag.¹⁴

A modernizáció hatalmas erejét Balatonalmádi példáján is megismerhetjük.¹⁵ A külterületi szőlőhegyből egy-két évtized leforgása alatt országosan ismert fürdőhellyé vált, amely közigazgatási-jogi szempontból is önállósodott: községgé (1869), majd nagyközséggé (1908) vált, amelynek fejlődését a vidéki üdülő-tulajdonosok, az állandó helyi lakosok és a vállalkozók együttesen határozták meg.

¹³ LICHTNECKERT András: A balatonfüredi savanyúvízi gyógyfürdő története az alapítástól az államosításig 1702–1949. Balatonfüred Városért Közalapítvány, Balatonfüred, 2013. Siófokról: KANYAR József (szerk.): Siófok. Várostörténeti tanulmányok. Kaposvár, 1989. – A régió társadalmi átalakulásának előzményeiről lásd: SCHLEICHER Vera: Kultúrfürdő. Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1821–1860 között. L'Harmattan, Budapest, 2018.

¹⁴ Eddig egyetlen balatoni fürdőhely egy színház történeti korszakát tárta fel a kutatás önálló monográfiában: HUDI József: A balatonfüredi színházak és színészet története (1831–1861). Balatonfüred, 2008. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 42.) A fürdőn megforduló szintársulatok gyakran felléptek a veszprémi megyeszékhelyen, ahogy a veszprémi székesegyházi kórusmuzsikások is a füredi színházi előadásokon. Vö. HUDI József: A veszprémi színészet kezdetei (1723–1879). Kiadja a Veszprémi Petőfi Színház, Veszprém, 2009.

¹⁵ KREDICS László – LICHTNECKERT András (szerk.): Balatonalmádi és Vörösberény története. Tanulmányok. Kiadja az Almádiért Alapítvány. Balatonalmádi, 1995. A polgárosodás időszakát feldolgozta: SCHILDMAYER Ferenc: Balatonalmádi története a polgári korban. = Uo. 415–602. A gyógyfürdőről, az újításokról (a Kneipp- és Rickli-kúráról) külön is: SCHILDMAYER Ferenc: Balatonalmádi gyógyfürdő. Balatonalmádi, 2003. (Almádi Füzetek, II.)

A közönségszervezésnek fontos eszköze volt a sajtó, amely jelen esetben elsősorban a veszprémi hetilapokat jelentette.¹⁶ Közülük is kiemelkedett a Veszprémi Független Hírlap (1881–1897), amely minden fontos eseményről beszámolt. A fürdőletről a fürdőlevelekből, tudósításokból, apróhírekből, reklám-hirdetésekből egyaránt tudomást szerezhetett az olvasó. Kompolthy Tivadar emellett 1897-ben röpiratban népszerűsítette a fürdőhelyet. Mielőtt fürdőleírását közzétennének, röviden be kell mutatnunk a kalandos életű szerzőt.

Kompolthy¹⁷ (1881-ig Scheiber) Tivadar 1852. április 19-én született a Szepes megyei Szomolnokon, Scheiber Ferenc kincstári erdészeti számviteli tiszt fiaként. A miskolci református líceumban tanult, ahol már ekkor (1870-ben) a Minerva c. diáklapot szerkesztette.¹⁸ 18 éves korában Fiumében a tengerésznövények sorába lépett. 1871. december 14-én két társával elhagyta a magyar-osztrák Ivó nevű hajót, és az Iconia nevű porosz vitorlással Észak-Amerikába indult, ahol New-Yorkban kötöttek ki. Később megfordultak Dél-Amerika és Afrika kikötőiben is. Kompolthy 1875-ben visszatért hazájába és hírlapszerkesztőnek állt. 1875. június 1-től 1876. március 31-ig a Veszprém c. hetilapot szerkesztette. Ezután újra tengerész lett, de 1879-ben ismét visszajött, és véglegesen itthon maradt. Előbb a Váczi Közlönyt (1879), majd a Veszprém c. lapot (1880–1881) szerkesztette. 1881-ben megalapította a Veszprémi Független Hírlapot (VFH), amelyet 1884-től saját nyomdájában (Petőfi) állított elő. Nyomdáját és lapját 1896 végén adta el.¹⁹ 1897 után Almádiban élt, ahol villái bérbe adásából és hírlapírói tevékenységéből tartotta el családját. Egy ideig Fiumében is dolgozott.²⁰ Váratlan halálát gégerák okozta.²¹ Tengerész kalandjait számos írásá-

¹⁶ NAGY László: A Veszprém megyei folyóiratok és hírlapok bibliográfiája 1820–1956. Veszprém, 1957. (Veszprémi Könyvek, 2.)

¹⁷ Szinnyei József biográfus szerint *Kompolthi* névre magyarosított (szerinte 1871-ben, ami nyomdahiiba lehet). Az *y* használata véleményem szerint azt a tudatos törekvését mutatja, hogy magát köznemesi család leszármazottjának tüntesse föl.

¹⁸ LAKATOS Éva: Magyar irodalmi folyóiratok. Magyar Színház – Napkelet. A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetek. A. sorozat 14–16. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1979. 1345–1346.

¹⁹ SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. VI. Budapest, 1899. 875–877. 2.

²⁰ A fürdővendégek névsorából tudjuk, hogy Kompolthy az 1899. nyári idényre Fiuméből érkezett Almádiba, mint szerkesztő. Fiuméből még három személy nyaralt Almádiban: dr. Aczél József állami felső leányiskolai tanár, Bauer Ignác pénzügyi titkár és Láng Rudolf tengerésztisztjelölt. SCHILDMAYER 1995. 501–507.

²¹ Kompolthy Tivadar. = Veszprémi Ellenőr 2 (1907) 49. sz. (december 7.) A nekrológ szerint „a betegség természetéről sem ő, sem családja tudomással nem bírt, s állandó rekedtségét krónikus gége katarusnak tartották”. 1896-ban úgy adta el a lapját és nyomdáját, hogy 10 évig „Veszprémben lapot nem szerkeszt, lapba nem ír.” Ennek érdekében almádi birtokára 4000 korona vinculumot is betábláztak. A szerződés hatálya halála évében járt le, 1908-ban új lap kiadását és szerkesztését tervezte.

ban, több könyvében megörökítette.²² Érdemeit halálakor is elismerték, de azt vitatták, hogy a fővárosi lapok szerint ő lett volna az almádi fürdőtelep megalapítója.²³ Fia, Kompolthy Jób szintén tengerésztisztnek tanult. 1907-ben Japánban tengerész-kapitányként szolgált.²⁴

Kompolthy veszprémi működése Balatonalmádi első virágkorára esett. Tanúja volt a fürdőhely megszületésének és gyors ütemű fejlődésének. A kortársak úgy ítélték meg, hogy „kitűnő író, jó verselő és ritka ügyességű lapszerkesztő volt.”²⁵

Rovatunkban alább olvasható írása jól tükrözi, hogyan látta Almádit az 1890-es évek második felében.²⁶ Cikke mintegy pillanatfelvétel veszprémi újságírói korszakának végén. Aligha vitatható, hogy a sajtó munkásai közül bárki is többet tett volna Almádiért, mint ő.

A szöveget mai helyesíráshoz igazítva, a korabeli kifejezések (pl. cabin, concert, idylli, stb.) megtartásával közöljük. Az újságokban szokásos rövid magánhangzók (u, i, ö) hosszúakat írtunk. A földrajzi neveket, helységneveket is mai helyesírás szerint, a rövidítések feloldásával adjuk közre. A keresztnéveket (pl. Ferencz), közneveket (pl. hegylánczolat, czukrászbolt, tánczterem, percz, piac) szintén a mai helyesírás szerint írtuk. A mondatokat a mai szabályok szerint tagoltuk és ezt írásjelekkel jelöltük. A bekezdésnyi hosszúságú

²² Fő művei: *Vésmadár*. Regény a tengerészlétből. Három kötet. Currer Bell után ford. Debreczen, 1874., *Tengeren és szárazföldön*. Nagyvárad, 1879., *Dalok a tengerről*. Vác, 1879. (1880!), *Amerikában*. Elbeszélések és rajzok az amerikai életből. Veszprém 1885., *Hangok a szélben*. Dalok a tengerről. 2. kiadás, Veszprém, 1894., *Mikor egy új világ születik*. Regény. Budapest, 1902. – Írásait megjelentette a Földrajzi Közlemények c. folyóirat, a Budapesti Hírlap, a Havi Szemle, a Hazánk és Külföld, a Szatmár, a Vasárnapi Ujság c. lap. – A Szinyeyi által közölt adatokat több helyen pontosítottuk, kiegészítettük.

²³ „Az almádi fürdőtelep megalapítója első sorban boldogult Véghelyi veszprémi alispán, másodsorban dr. Óváry Ferenc volt.” – Kompolthy Tivadar. = Veszprémi Ellenőr 2 (1907) 49. sz. (december 7.) 2.

²⁴ Kompolthy Tivadar. = Veszprémi Ellenőr 2 (1907) 49. sz. (december 7.) 2–3. – KOMPOLTHY JÓB (Budapest, 1879. január 23. – Budapest, 1938. december 26.) tengerész, postatiszt, földrajzi író. A fiumei tengerészeti akadémiát végezte, s már tengerész zászlósként kétszer körülhajózta a földet. 1900–1902-ben az osztrák–magyar kereskedelmi flotta kapitánya volt. 1902-ben az akkor újjászervezett kínai posta tisztje lett. Több évig élt Kínában. 1908-ban Hangkouban, 1910-ben Kiang-hsziban, majd Szecsuanban nevezték ki postaigazgatónak. Hazatérése után több tanulmányt és útirajzot írt Kínáról és Kiang-hszi tartományról, amelyről térképet is készített. Úti beszámolóit a Veszprémi Független Hírlapban és a fiumei Magyar Tengerpart c. napilapban is megjelentek. – Művei: *Dzsung-hajóval Khinán keresztül*. (Budapest, 1910); *Tíz év Kínában*. (Budapest, 1928). – Életéről: AGÁRDI Ferenc: Régi magyar világjárók. (Bp., 1955). Hagyatéki ügye: Budapest Főváros Levéltára VII.6.a. Budapest I–III. Kerületi Királyi Járásbíróság polgári peres és peren kívüli iratai, 56853/1940. sz. (Ebben olvasható halála pontos időpontja.)

²⁵ Kompolthy Tivadar. = Veszprémi Ellenőr 2 (1907) 49. sz. (december 7.) 2.

²⁶ KOMPOLTHY Tivadar: Balaton Almádi balatoni nyaraló s fürdőtelep a Balaton partján (Veszprém megyében). Ismertető rőpirat. = Veszprémi Független Hírlap 17 (1897) 7. sz. (február 13.) 1–2.

mondatokat több tagmondatra bontottuk. A kiemeléseket – melyek az eredetiben ritkított szedéssel készültek – dőlt betűvel jelöltük. A pénzegységek rövidítését feloldottuk (frt. = forint, kr. = krajcár). A szöveget a jobb megértés érdekében lábjegyzetekkel láttuk el. (– HUDI J.)

BALATONALMÁDI, Veszprém megyének e legkiesben fekvő balatonparti fürdőtelepe, az édes magyar tenger észak-nyugati öble középpontján, s így a Balaton kútfejénél fekszik.

A megye fővárosától, Veszprémtől egy órányira (11 kilométer) fekszik. A parton jobbfelé haladva, Alsóörs fürdő félóránnyira, s innen Balatonfüred háromnegyed órai távolságra van. Balatonalmáditól balfelé haladva a parton, Kenesét (a Balaton-öböl túlsó oldalán) szintén 1 óra alatt érjük el, s innen Siófok háromnegyed óra alatt elérhető.²⁷

A Balatonpartot Balatonfüredtől kezdve Keneséig buja nádas árnyalja be, s így Balatonalmádi fürdőházát, uszodáját, csolnak-parkját s gőzhajó-állomási kikötőjét is a Balaton e viruló díszke köré minden oldalán, idylli keretet alkotva így a hajón ideérkezők elé táruló remek természeti panorámának.

A fürdő, mint ilyen, húsz év óta kultiváltatik; azelőtt, miként a Balaton minden partvidéke általán²⁸, csak szőlőhegyül míveltetett s a híres balatonvidéki borok egyik legjobbját szolgáltatta. Elődeink a Balaton kultuszával – az egyetlen szép Balatonfüredet kivéve – egyáltalán nem törődtek, pedig jól tudták, (régie emlékek tanúskodnak róla), hogy a két évezred előtt itt a Balaton-partokon lakó rómaiaknak e helyen, Almádiiban óriási pomarium-jaik, (almáskeretek), fürdőjük s a légióknak castrumuk²⁹ volt, melynek romjai az alsóörsi hegyfoknál máig is láthatók.

A Balaton-kultusz új korszakát kétségkívül Balatonalmádi hegyközségnek fürdőteleppé átalakulása indította meg. Ennek a szép példának nyomán indult aztán a partok valamennyi községe, úgy hogy míg húsz év előtt 1877-ben rendszeres fürdőül csak Balatonfüred és Almádi volt tekinthető, azóta máig *húsz* rendszeres fürdőtelep van az összes Balaton-partokon.³⁰

²⁷ t. i. gőzhajóval

²⁸ értsd: általában

²⁹ castrum (latin) = erődítmény, katonai tábor

³⁰ A 20 balatoni fürdőhely: Alsóörs, Arács (Balatonarács), Badacsony, Balatonalmádi, Balatonfüred, Balatonkeresztúr, Berény, Boglár, Csopak, Faluszemes, Kenese (Balatonkenese),

Az első fürdőház alapításának érdeme Balatonalmádiban Brenner Lőrinc veszprémi gyártulajdonos – építészé, ki az almádi fürdőházat 12 cabinnál 1877-ben építette fel.³¹ Ugyancsak az ő elnöklete alatt alakult meg aztán 1882-ben a ma is teljes eredménnyel működő „Almádi fürdő-részvény társaság”³², mely azután az almádi Balaton-fürdőt évről évre oly teljes áldozatkészséggel propagálta, hogy ma az valóban a legkeresettebb nyaralótelep a Balaton-parton.³³

A részvénytársaság pedig csak igen szerény tőkével, *tízezer forint* befektetéssel (100 db százforintos részvényen) vállalkozott a Balaton-kultusz ez óriás munkáira, s ha aránylagos összehasonlítást teszünk, hogy pl. a két legnagyobb testvérfürdő, Balatonfüred egy milliós és Siófok hétszáz ezer forint befektetéssel, mily eredménnyel munkálnak a Balatonkultusz nemzeti eszményén: akkor teljes elismeréssel kell adóznunk a viruló szép Almádi mai igazgatóságának s elsősorban a társaság mentorai, *Véghely Dezső*³⁴ kir. tanácsos, Veszprém megye kitűnő alispánja – s *dr. Óváry Ferenc*³⁵ országgyűlési képviselő, a társaság áldozatkész fáradatlan titkárja érdemeinek.

Keszthely, Kiliti, Lelle, Nemesördemic, Paloznak, Révfülöp, Siófok, Szepezd, Zamárdi. – Fürdők és nyaralóhelyek a Dunántul. = Veszprémi Független Hírlap 12 (1893) 24. sz. (június 3.) [2.]

³¹ Brenner Lőrinc veszprémi építőmester, almádi szőlőbirtokos 1877. június 24-én kapott engedélyt a veszprémi káptalantól arra, hogy Almádiban 5 öl husszú és 5 öl széles fürdőházat állítson az ahhoz vezető híddal együtt, melyért évi 2 forint bérleti díjat fizetett. A fürdőház 8 kabinnal készült és már az első nyáron működött. SCHILDMAYER 2003. 4. – Az első kabint 1874-ben állították fel Almádiban a Balatonban, mert 1884. június 22-én, az évadnyitón Brenner Lőrinc már a 10. alkalomról beszélt: „Almádinak mint fürdőhelynek neve 1874. évtől kezdődik; most éppen tíz éve s így a tizedik fürdőévad megnyitásán vagyok szerencsés jelen lenni.” Vö. SCHILDMAYER 1995. 499.

³² A részvénytársaság 1883. november 28-án tartotta meg alakuló ülését, a cégbíróság 1884. április 17-én jegyezte be. A vállalkozás időtartamát 1884. március 1-től 50 évben határozták meg. Vö. SCHILDMAYER 1995. 527.

³³ Az első világháború előtt megjelent lexikon is azt írja, hogy „Balatonalmádi (előbb Almádi) [...] Újabban felkapott fürdő- és nyaralótelep, mely a Balaton legkedveltebb helyei közé tartozik. Van fürdő-részvénytársasága, vasúti és gőzhajó-állomása, posta és telefonállomása, 1903 óta Kossuth Lajos szobra (Holló Barnabástól).” Révai Nagy Lexikona II. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1911. 483.

³⁴ VÉGHELY DEZSŐ (Veszprém, 1840. november 28. – Abbázia, 1897. április 2.) ügyvéd, történész, 1881-től haláláig Veszprém vármegye alispánja. Az 1880-as évek közepétől üdülőtulajdonosként meghatározó szerepet játszott Balatonalmádi fürdőéletében. Ennek az időszaknak szemtanúja volt fia, IFJ. VÉGHELY DEZSŐ (Veszprém, 1882. február 1. – Budapest, 1955. november 15.) postaműszaki főigazgató, aki a második világháború végén megírta visszaemlékezéseit. VÉGHELY Dezső visszaemlékezései. Sajtó alá rend., a bevezetőt és a jegyzeteket írta Hudi József. Kiadja a Dnántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei, Pápa, 2020. Tudtommal ez az egyetlen visszaemlékezés, amely az almádi fürdőkultúra hőskorát örökíti meg.

³⁵ DR. ÓVÁRY FERENC (Veszprém, 1858. május 3. – Veszprém, 1938. március 11.) ügyvéd, a nagyvázsonyi kerület országgyűlési képviselője, aki sokat tett a Veszprém városi, megyei és

1. kép

Almádi nyaralók 1890 nyarán a Véghegy nyaraló kertjében (a Véghegy család és vendégei)
(A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum Történeti fényképtára, lt. sz. 69.3040)

Az ő aegisük³⁶ alatt immár másfél évtized óta a társaság *teljesen önzetlenül* propagálja az ide nyaralni jövő magyar közönség igényeit s érdekeit. A társaság egyik tisztviselője sem fogadott el soha díjazást³⁷ s a részvényesek is, egyetlen év kivételével, immár 14 nyári évadnak összes fürdőjövödelmét újra és újra a közönség kényelmére beruházzák s osztaléokra nem reflektálnak. Amit a fürdő és egyéb társulati vagyon jövedelmez, az folyton-folyton a fürdő fejlesztésére, nagyobbítására s kényelmesebbé tételére fordítatik, évről évre.

Így épült ki fokozatosan a balatoni fürdőház, melyben eleintén csak 12 cabin volt: 96 cabins nagy fürdőházzá, elől egy tágas nagy váróteremmel s ruhatárral. Eszerint közel 100 fürdővendég fürödhetik egyszerre a teljesen elkülönített férfi- s női nyílt uszodában, s bár reggel 8 órától esti 8 óráig állandóan nyitva van az évad alatt a fürdő: a cabinok e nagyszáma is kevésnek bizonyul és évről évre újabb s újabb kabinsorok³⁸ építtetése válik szükségessé.

országos tűzoltóság megszervezéséért, a veszprémi állandó színház megépítéséért, Balatonalmádi fürdőéletének felvirágoztatásáért.

³⁶ aegis (latin) = pártfogás

³⁷ eredetileg: díjazást

³⁸ Az eredetiben is így szedték, ami arra utal, hogy a cabin magyaros írásmódja is terjedőben volt már ekkoriban.

A fürdő alapja egyenletes, s a fürdőző a kabinházakból a lépcsőn oly mélységű vízbe mehet, amilyent akar. Gyermekek is minden aggály nélkül járhatnak az uszoda vízében.

A víz állandó (júl.–aug.), hőmérséke 18–25 R[eaumu]r. fok közt változik; rendszerint 20 meleg fokon fölül áll; felülete mindig üdítő mozgásban van, s déli szélnél (scirocco³⁹) hatalmas hullámverése a part felé, teljes tengerfürdővé változtatja át a fürdőt.⁴⁰

A gőzhajóval Budapestről vagy Fiume felől érkező utasok elé, már a Balatonról gyönyörű festői panorámában tárul elő Balatonalmádi látképe.

Elöl a zöld nádkoszorús parton, a fürdőház s a gőzhajó kikötő mögött viruló szép, árnyas sétány-ligetek vannak, melyeket Veszprém vármegye közönsége⁴¹ parkírozott és gondoztat. A ligetek s lombsátrak alatt pihenő padok állanak.

E parti sétányokon túl, magas s az északi szeleket felfogó, szőlővel⁴² beültetett öböl-völgyben közel 200 villa festőileg tarkítja a szépséges látképet. A háttér pedig a messze távolban Veszprém város bakonyosági hegyeinek kéklő ormai képezik.

E temperaturájában oly csodásan védett tiszta ózonlevegőjű fürdőtelep, ép[p] e rendkívül kedvező fekvése miatt főleg gyöngye tüdejű, s erőtlen idegzetű vagy vérszegény betegek, s gyermekek üdülésére van, alig képzelhető gyógyító s erősítő hatással, mely már néhány napi itt tartózkodás után is észlelhető.

Dr. Halassy Vilmos⁴³ Veszprém megyei v.[árosi] főorvos stb. gyakorló orvos, így nyilatkozik Balatonalmádiról:⁴⁴

³⁹ scirocco (olasz) = déli szél

⁴⁰ A Balaton tulajdonságainak tengerhez való hasonlítása azt a célt szolgálta, hogy a közép- és felsőosztályok tagjai ne külföldre, hanem a hazai tavi fürdőkre járjanak.

⁴¹ A parkosítást Véghely Dezső vármegyei alispán támogatta.

⁴² Az eredetiben: szőlővel

⁴³ DR. HALASSY VILMOS (? , 1829 – Budapest, 1904. január 3.) orvos, 1848/49-es honvéd főhadnagy. 1857-ben Pesten szerzett orvosi diplomát, 1869–1872 között Veszprém vármegye főorvosa volt, majd Veszprémben gyakorló orvos. A városi és megyei közgyűlés tagja, a Veszprém megyei 1848/49-es Honvéd Egylet elnöke, a Veszprém megyei Takarékpénztár Részvénytársaság alapító tagja (1892). A Veszprém megyei Szabadelvű Párt választmányi tagja (1875), a Veszprém megyei Függetlenségi Párt elnöke (1893). Felesége Sonnenberg Babette (1832–1900), mindketten a veszprémi izraelita temetőben nyugszanak. Lányuk, Halasy Ida, Koritschoner Lipót pápai ügyvéd felesége fiatalon, 1893-ban hunyt el, Veszprémben nyugszik. Másik lányukat, Erzsébetet Visontai [1881-ig Weinberger] Soma ügyvéd, országgyűlési képviselő vette feleségül. Fiúk, Halasy Aladár veszprémi ügyvéd volt 1904-ben. – A függetlenségi pártválság ügyéhez. = Veszprémi Független Hírlap 12 (1893) 24. sz. (június 3.) 1. – Dr. Koritschoner Lipót... = Pápai Közlöny 3 (1893) 23. sz. (június 24.) 4. – Gyász. = Pápai Hírlap 1 (1904) 2. sz. (január 9.) 5.

⁴⁴ Halassy szövegét idézőjelek nélkül közölte. Az orvosi szakvéleményre való hivatkozás szintén propagandacélokat szolgált. Dr. Halassy Vilmos almádi fürdőismertetése nem maradt

Gyönyörű fekvésű, a Balaton legészakibb pontján, nagy kiterjedésű kellemes völgykatlanban, erdős és sűrűn beültetett mellék völgyek kiágazásával ózondús, por- és ragálymentes levegőjével, enyhe, egyenletes klímájával, védve északról és nyugatról a körülötte kistávolságról elterülő hegyláncolat által a Balaton partján elterülő dús lombosított sétányaival, szabadbani mozgásra alkalmas területeivel tüdőbetegeknek ott tartózkodásra igen alkalmas; alkalmasabb, mint Merán vagy Montreux⁴⁵, mert üdőbb, egyenletesebb a levegője, mint azoké.

A Balaton a magyar tenger gyakori hullámozgásával, gyógyító iszapjával, a szabadbani nagy területen való használatával, illetve fürdésével, úszás[sal,] mozgással együtt kitűnő hatással vannak a nagyvárosi romlott levegőbeni hosszabb ideig tartózkodottaknak, ülő szellemi munkákban kimerülteknek, kiállott nagyobb betegségek által és után elgyengülteknek, vérszegényeknek, ideggyengéknek, sápkórosoknak, görvélyeseknek és ezekből eredő sokféle bajoknak, betegségeknek, szenvedéseknek valóságos panaceát, menhelyet nyújt.

A parti fürdőháztól jegenye-, diófa- és vadgesztenye-alléék⁴⁶ árnyas sétányai vezetnek egy kis hegyi patakér mentén a fürdővendéglő parkjába, melyben két lawn-tennis⁴⁷ pálya, a közelben cukrászbolt, a 24 méter hosszú, s 8 méter széles nagy svájci stílusú coursalon⁴⁸ – táncterem, egy nagy nyitott étterem, s a fürdővendéglő áll. Közvetlen szomszédos ezzel a fürdőtársaság bérháza, külön árnyas sétaparkkal, melyben az egyes szobák napi ára világítás és takarítással 1 forint 20 krajcár.⁴⁹ A gyógyteremben lévő concertzongora használati díja óránként 30 krajcár.

Almádinak rendes postája s telefon (távírda) állomása van, mely a leggyorsabb összeköttetést tartja fenn úgy az innenső, mint a tulsó parttal. A budapesti

fenn, nem tudunk róla. A kutatás sem ismeri. Vö. SZEGLETI Ildikó: Veszprém megye nyomdászata 1860–1920. Veszprém, 1978. Az OSZK gyűjteményében sem találtam.

⁴⁵ Merán, Merano: európai hírvölgy déli-tiroli klimatikus gyógyfürdőhely, ahol Erzsébet királynő (Sisi / Sissi) is megfordult; 1918 óta Olaszországhoz tartozik. A füredi fürdőorvosok Balatonfüredet is úgy reklámozták, mint „magyar Merán”-t. LICHTNECKERT: i. m. (2013.) 22–23. – Montreux svájci klimatikus gyógyhely a Genfi-tó keleti partján, a Dent de Jaman lábánál, Vaadt kantonban. 1910-ben 21 ezer lakosa volt. Merán és Montreux is a tüdőbaj népbetegséggé válásakor lett igazán kedvelt gyógyhely.

⁴⁶ Allee (német) = fasor

⁴⁷ lawn-tennis (angol) = tenisz (gyepen játszott)

⁴⁸ svájci stílusú társalgó; Kursaal (német) = kúrszalón, fürdőhelyi társalgó

⁴⁹ Egy osztrák értékű (o. é.) forint – melyet 1858-ban vezettek be – 100 krajcárt ért. Az 1900. január 1-től kötelezővé vált korona fél osztrák értékű forintnak felelt meg.

posta (az aznapi reggeli hírlapokkal) a délután 2 órakor érkező gőzhajóval és az esti 10 órakor érkező gőzhajó járlattal közvetítetik.

Táviratok a szokásos tarifadíjak⁵⁰ mellett bárhová akadálytalan adhatók fel. A telefonon 3 percnyi beszélgetés Veszprémbe 30 krajcárba kerül.

Veszprém felé nyaranta rendszeres omnibusz-járlat van rendszeresítve, s az út személyenként oda- s vissza 1 forintba kerül, s egy órai időt vesz igénybe.

A közlekedés *Budapestre* rendkívül kényelmes.⁵¹ A Balatontavi gőzhajózási részvénytársaság gőzhajói Siófoknál veszik fel a fővárosból érkező utasokat s Balatonfüred érintésével Almádiba szállítják. *Az összes budapesti személyvonatokhoz van gőzhajó-csatlakozás Siófokon.* Almádiba érkezik a gőzhajó naponként délután 2 órakor, s este 10 óra 20 perckor. Indul Almádiból Kenesére du. 2 órakor, Budapest felé (Balatonfüred Siófokra) reggel fél 5 órakor s délután 5 órakor, Kenesére a menetdíj I. o. 40 krajcár, II. o. 25 krajcár; Almádi–Siófok I. o. 1 forint, II. o. 60 krajcár; Almádi–Balatonfüred I. o. 60 krajcár, II. o. 40 krajcár. A gőzhajón 25 kgram szabad podgyász. Feladott teher 100 gram[m]ja 30 krajcár. Almádiból gőzhajón a Balaton minden egyéb fürdőjébe lehet közlekedni.

Budapestről, a déli vaspályaudvarról Siófok (illetve Almádira) váltott 60 napi érvényességű, de esetleg meghosszabbítható II. o. térti jegyek ára 3 forint 60 krajcár.

Almádiban *két vendéglő van.* Egyik a fürdő részvény-társaságé; a másik magánkézben van. Mindenikben olcsók az étel-ital árak s az étlap-árak a fürdő részvény-társaság felügyelete alatt állanak s havi abonnement⁵² is váltható, ebéd-vacsora 20–27 forintig. Jó balatonmelléki bor literje 40–50 krajcár.

Állandó zenekar játszik a társasági vendéglő előtti parkban mindennap, s a [zene]kar modern műsorára kiváló gond fordítatik.

A szórakozásokra *vigalmi* bizottság alakul a fürdővendégek köréből. Ennek rendezése mellett rendeztetik szezononként 3–4 táncvigalom, ugyanannyi tombola s társasestélyek, halászvacsorák, kirándulások az 1 kilométer távol gyönyörű Remete- és Malomvölgyekbe, gőzhajón a Balaton egyéb fürdőhelyeire; műkedvelő, és színi előadások, koncertek váltják egymást, lawn-

⁵⁰ Az eredetiben: tariffadíjak

⁵¹ Valójában Budapestről Almádi megközelítése csak 1909. július 8-tól, az észak-balatoni vasútvonal hivatalos átadásától vált kényelmessé; addig a déli parti vasút előnyt jelentett Siófoknak és a somogyi oldal fürdőinek. SCHILDMAYER 1995. 491–492.

⁵² Abonnement (német) = bérlet, előfizetés

tennis, teke, csolnakversenyek, velencei éj a Balatonon stb. Hetenkint átlag 3 mulatságban vehet részt, aki szórakozni kíván. A vízi sportkedvelők részére több evezős csolnak áll rendelkezésre. A csolnakok használati szabályzata a következő: stb. stb.⁵³

A fürdőnek rendes orvosa⁵⁴ van: rendelő szobája a társasági bérházban van: a rendelő órák meg vannak határozva, — de az orvosi segély bármikor is igénybe vehető.

Úszástanításra állandón egy gyakorlati úszómester van alkalmazva, s nyaranta átlag 50–60 felnőtt és gyermek képeztetik általa szabadúszóvá. Az úszási tanfolyam ára felnőttekért 5 forint, gyermekekért 3 forint.

A fürdőkabinok ára személyenként 15 krajcár, gyermekekért 5 krajcár. Ruhanezüért külön kell fizetni néhány krajcárt, ha az illető nem saját fürdőcostümjét használja. Csak részvényesek részesülnek árkedvezményben. De válthatók 15 krajcáros cabin- jegyfüzetek 50 darabonként, s akkor egy jegy 12 krajcárba kerül csak.

A *fürdő-szabályzat*, szépeészeti⁵⁵ alap, *fürdőcostume-őrzési* s csolnakdíjakra vonatkozó s hatóságilag megerősített rendszabályzat ez: stb. stb.

A *közbiztonság* Almádiban kitűnő. Eddigelé sem a személy-, sem a vagyonbiztonság⁵⁶ még nem lett megsértve, mi a nép erkölcsös, megbízható s vallásos voltában leli indokát.

Mindamellet az éjjeli nyugalom s a csend biztosítására állandó csendőrös van Almádiban, mely pontosan teljesíti kötelességeit.

Az *isteni tiszteletre* a nyaraló-tulajdonosok által a regényes Remetevölgy elején épült csinos kápolna⁵⁷ áll nyitva minden reggel, s itt naponta legalább 1, de néha 2, sőt, 3 mise is tartatik, az itt nyaraló tisztelendő papság által. A miséket orgona s ének kíséri.

A *lakáviszonyok* aránylag igen kedvezők. Egyesek naponként 1 forintjával kaphatnak szobát. Családok tetszés szerinti nyaralókat, villákat bérelhetnek. Egyes hajlékok 1 szoba s konyhával a szezonra 50 forinttól fellebb bérelhetők.

⁵³ Ezt nem részletezi, pedig a mai olvasó számára érdekes lenne.

⁵⁴ Balatonalmádi fürdőorvosa dr. Halasy Vilmos volt, aki a fürdőszezonban állandóan a fürdőn lakott. 1897-ben július 1-től tartózkodott Almádiban. — Dr. Halasy Vilmos... = Veszprémi Független Hírlap 17 (1897) 29. sz. (július 17.) [3.]

⁵⁵ nyomdahibával: szépeészeti

⁵⁶ értsd: vagyonbiztonság

⁵⁷ A ma is álló Szent Margit kápolnát 1884-ben építették közadakozásból. SCHILDMAYER 1995. 474–475.

Két szoba, konyha, 1 pince a szezonra 100 forinttól fellebb kapható. Háromnégy, s több szobás villák megegyezés szerint.

Eziránt „Az almádi fürdőreszvénytársaság elnökségéhez – Veszprémbe” kell címezni a kérdő leveleket. Az elnökség ezekre válaszol, s lakásokat ajánl.

A lakások, villák bár lankás hegyoldalak lejtő[i]n épültek, mind fáradalom nélkül – teljesen észrevehetetlen emelkedés mellett – érhetők el, s kik kevesebb igényvel vannak, számos igen olcsó lakást találnak a közel[i] Vörösberény községben, hová Almádiból 1 kilométernyi egyenes, jó út vezet. A bérvillák, s illetőleg kibérelhető nyaralók tulajdonosai ezek stb. stb.

Az illető családoknak, kik a bérelt (villáikban tartanak konyhát, nagy könynyűségére van, hogy a kápolna téren minden nap hajnali 5 órától délig rendes piac van, hol baromfi, hal, főzelék, gyümölcs, s egyéb mindenféle vásárolható. Ugyanott van [a] péksüteményes üzlet, s a mészárszék is. A marhahús kilója 52 krajcár, a sütni valóé 56. Kitűnő tej literje 8 krajcár. Ez az árak maximuma.

Almádi összes hegyei már legnagyobb részt új amerikai szőlőkkel vannak beültetve s így, kik a szőlőkúrát⁵⁸ kívánják használni – ezt itt július végétől kezdve már megkezdhetik.

Ugyanitt van Suly László⁵⁹ nagyszabású amerikai szőlőoltvány anyatelepe, melyhez tanulságos sétakirándulás tehető, s az ottani felügyelők szívesen adnak az érdeklődőknek mindennemű felvilágosítást.

Nagyjában ezek az adatok illusztrálják Balatonalmádi fürdőjének beléletét s itt csak azt jegyezzük meg, hogy nyaranta az egyidőben ott nyaraló vendégek száma a 600-at felülmúlja.

S ha jelezzük, hogy minden panasz s indítvány számára a fürdőpénztárnál külön panaszkönyv⁶⁰ áll a közönség rendelkezésére, s minden jogos igény e

⁵⁸ A szőlő gyógykúra szőlő fogyasztását jelentette orvosi ellenőrzés mellett. A savó- és szőlőkúra általánosan elterjedt gyógy mód volt a XIX. században.

⁵⁹ Suly László (1867–1942) veszprémi pék, csopaki szőlőbirtokos, az országos hírű balatonalmádi amerikai szőlőtelep tulajdonosa, a veszprémi társadalmi élet egyik befolyásos alakja. A filoxeravészét követő szőlőrekonstrukció előmozdítására, amerikai alanyfajták előállítására 1895-ben 11 kh rétföldet bérelt a veszprémi káptalantól. 1898-ban újabb 1 holdat vett bérbe szőlőiskola céljára. – SCHILDMAYER 1995. 459–460., MEZŐHEGYI Gergely: A Suly család rövid története. = Veszprémi Szemle 21 (2019) 2. sz. 98–114., különösen 98., 109–110.

⁶⁰ A panaszkönyv a nagy európai fürdők hatására terjedt el Magyarországon; a nyilvános helyre kitett panaszkönyvbe a fürdővendégek beírhatták észrevételeiket, javaslataikat. A balatoni fürdők közül először Balatonfüreden kezdték vezetni 1836-ban. Almádiban az észrevételeket a fürdőbiztosnak szóban is be lehetett jelenteni; emellett a fürdőházban, vendéglőkben, kávéházakban elhelyezett panaszkönyvekbe is beírhatták a vendégek. Sajnos, ezek egyike sem maradt fenn. VÉGHELY 2020. 346.

réven gyors kielégítést talál: a fürdő leírását befejeztük — s ajánljuk az üdülést, erősödést kereső hazafias magyar közönség szíves pártfogásába!

Amint teljes áldozatkészséggel szolgálja e kedves balatoni fürdőtelep vezetőse a Balaton-kultusz nagy nemzeti eszményét⁶¹, ép[p] oly méltánylattal meg is érdemli Balatonalmádi a viszonos támogatást!

⁶¹ A tudatos propaganda eszköze volt a fürdők fejlesztését hazafias, nemzeti ügynek feltűntetni, holott sokak számára gazdasági vállalkozás volt csupán.